

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2. szám

BORDI SÁRA – SIMON CSILLA – SZENTES OLIVÉR
Erdély térségében megfigyelt éghajlati trendek
és a jövőben várható változások a klímaváltozás tükrében

SÜTŐ ATTILA GERGELY
Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában.
A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponturnak térérzékenysége

SÜTŐ ZSUZSANNA
Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl

GÁSPÁR MILÁN
Többes kötődési módozatok nemzetek, országok és lokális-regionális terek láncolatában:
székelyföldi, partiumi és kárpátaljai hallgatói közösségek komparatív vizsgálata

KRISKA OLIVÉR – RIGÓCZKI GERGELY
A városi tér olvasatai: szimbolikus jelentések és nemzetiségi narratívák Szabadkán

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2. szám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 2 . szám

Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Budapest, 2025

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2025/ 2. szám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztók Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Bern Andrea, Borbándi Erik

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2025, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

TANULMÁNYOK 6

Bordi Sára – Simon Csilla – Szentes Olivér
Erdély térségében megfigyelt éghajlati trendek
és a jövőben várható változások a klímaváltozás tükrében 6

Sütő Attila Gergely
Klímaalkalmazkodás és területiség a Kárpát-medencében és Kelet-Közép-Európában.
A térségbeli országok klímaalkalmazkodási politikáinak klímaszemponjú térérzékenysége 17

Sütő Zsuzsanna
Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl 49

Gáspár Milán
Többes kötődési módozatok nemzetek, országok és lokális-regionális terek láncolatában:
székelyföldi, partiumi és kárpátaljai hallgatói közösségek komparatív vizsgálata 64

Kriská Olivér – Rigóczki Gergely
A városi tér olvasatai: szimbolikus jelentések és nemzetiségi narratívák Szabadkán 82

RECENZÍÓ 99

Schwarcz Gyöngyi
A közbirtokossági vagyon és a közösségi szerep értelmezései Székelyföldön –
Recenzió Biró A. Zoltán és Tamás László (szerk.) *Közösségi vagyon – közösségi szerep.*
Székelyföldi erdőgazdálkodás – szempontok, tények, lehetőségek és
Biró A. Zoltán, Sárosi-Blága Ágnes és Tamás László *Elvárások, adottságok, kihívások.*
Erdészek, közbirtokossági vezetők a székelyföldi erdőgazdálkodásról c. műveiről 99

ABSZTRAKTOK 104

Sütő Zsuzsanna

Debreceni Egyetem

Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl

Kárpát-haza Szemle, 2025 (2), pp. 49–63, 106.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2025.2.03

Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl

Jelen tanulmány Jørgen Carling és Kerilyn Schewel modelljeire támaszkodva vállalkozik a közép-európai többségi és kisebbségi magyar felsőoktatási hallgatók földrajzi immobilitási döntéseinek vizsgálatára. Az elemzés központi kérdése, hogy mely tényezők erősítik, illetve gyengítik a hallgatók helyben maradási törekvéseit, különös figyelemmel a kisebbségi státusz szerepére. A kutatás empirikus alapját a Magyar Ifjúságkutatás 2020 kutatás adatbázisának felsőoktatási hallgatói almintája adta (N=2200). Az elemzéséhez leíró statisztikát, Khi-négyzet próbát és logisztikus regressziót alkalmaztunk. Eredményeink egyértelműen rávilágítanak arra, hogy a kisebbségi és a többségi hallgatók döntései többféle logikához kapcsolódnak, s összetettebbek annál, mint amit a hagyományos gazdasági értelmezések feltételeznek. A helyben maradási törekvéseket a demográfiai, humán- és gazdasági tőke, valamint a szociokulturális tényezők kölcsönhatása is formálja. A tanulmány hozzájárul a migrációs döntéseket magyarázó törekvés-képesség-modellek árnyaltabb értelmezéséhez, gyakorlati szempontból pedig fontos következtetéseket kínál az oktatás-, régió- és nemzetpolitika számára.

Kulcsszavak: migráció, immobilitás, felsőoktatási hallgatók, humán tőke, gazdasági tőke

Student immobility – beyond the economic approach

This paper draws on the models of Jørgen Carling and Kerilyn Schewel to examine the immobility decisions of majority and minority Hungarian higher education students in Central Europe. The main question concerns the factors strengthen or weaken students' aspirations to remain in their country, with particular attention to the role of minority status. The empirical basis of the study is a sub-sample of higher education students (N=2200) from the Hungarian Youth Research 2020 database. The analysis employs descriptive statistics, Chi-square tests, and logistic regression. The results indicate that the decisions of both minority and majority students are shaped by multiple logics and are more complex than traditional economic explanations suggest. Residency aspirations are influenced by the interaction of demographic, human, and economic capital, as well as socio-cultural factors. The study contributes to a more nuanced understanding of aspiration-ability models in explaining migration decisions and offers important implications for education, as well as regional and national policy.

Keywords: migration, immobility, higher education students, human capital, economic capital

SÜTŐ ZSUZSANNA

Hallgatói immobilitás – a gazdasági megközelítésen túl

1. Bevezetés

Közép-Európa legnagyobb magyarok által (is) lakott régióiban, Magyarországon, Ukrajnában, Romániában, Szlovákiában és Szerbiában a teljes lakosság és a magyar nemzetiségűek száma 1990 óta folyamatosan csökken. A népességfogyás összetett folyamat, amelyben a természetes demográfiai mutatók mellett a migráció meghatározó tényezőként jelenik meg a vizsgált közép-európai régiókban. Bár az eltérő statisztikai módszertanok és a nyilvántartási rendszerek korlátai megnehezítik a pontos összehasonlítást, az elérhető adatok egybehangzóan arra utalnak, hogy a régió magyar közösségeiből jelentős mértékű az elvándorlás. A 2010-es években a migrációs arány a vajdasági magyarok körében érte el a legmagasabb szintet, ezt követte a kárpát-aljai, majd az erdélyi magyarság, míg a legalacsonyabb értékeket a magyarországi és felvidéki régiókban regisztrálták. A rendelkezésre álló előreszámítások is arra utalnak, hogy a következő évtizedekben folytatódni fog az országok népességének fogyása, sőt, több régióban a legvalószínűbb forgatókönyv szerint számottevő népességvesztéssel kell számolni. Az előreszámításokban a migráció szintén jelentős tényezőként jelenik meg (PÉTI ET AL., 2020) *(1. táblázat, lásd következő oldal)*

Egyre több empirikus vizsgálat bizonyítja, hogy a migráció erősen szelektív, azaz a közösségek egyes csoportjainak migrációs magatartása különböző (RÉRAT, 2014, VENHORST ET AL., 2010). Általános tapasztalat, hogy a felsőfokú végzettségűeké a legmagasabb, jóval meghaladja

az alacsonyabb végzettséggel rendelkezőkét (HAAPANEN és TERVO, 2009, KAZAKIS és FAGGIAN, 2017), mi több, a kutatások arra is rámutatnak, hogy a migrációs aspirációk a diploma megszerzését követően a legmagasabbak és az évek múlásával egyre csökkennek (HAAPANEN és TERVO, 2009). A magasan képzettek elvándorlása ugyanakkor nemcsak kedvezőtlen demográfiai folyamatokat okoz, hanem hosszú távon behatárolja a régiók gazdasági növekedését és kulturális reprodukciójának lehetőségeit (CORCORAN ET AL., 2010, RÉRAT, 2014). A kisebbségi magyar közösségek esetében ez még egzisztenciális kérdés is, tekintettel arra, hogy az asszimiláció kockázata az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében a legmagasabb (GERÉB, 2008, KISS és CSATA 2007). Ebből adódóan a közösségek társadalmi és gazdasági jóléte szorosan összefügg a régiók humántőke-fejlesztésével, amit leginkább a diplomások helyben tartása garantál. Ennek ellenére a magasan képzettek helyben maradásáról, vagyis földrajzi immobilitásáról és annak körülményeiről eddig alig születettek vizsgálatok a szóban forgó régiók vonatkozásában. Szintén kevésbé vizsgálták azokat a tényezőket, amelyek az adott etnikai közösség tagjainak eltérő társadalmi és állampolgári helyzete, vagyis egyszerre meglévő többségi és kisebbségi státusza alapján befolyásolják a helyben maradásról szóló döntéseiket. Vizsgálatunk relevanciáját tovább növeli, hogy a jelenség nemzetközi szakirodalmában leginkább a munkavállaló, felnőtt népesség immobilitási jellemzőiről születnek kutatások, a felsőoktatási hallgatói életkori kohorsz vizsgálata viszonylag ritkán kerül a kutatások fókuszába. Tanulmányunkban tehát azt

1. táblázat:
A teljes lakosság és a magyar nemzetiségűek száma a vizsgált országokban, ezer

Ország	Népességszám (ezer fő)		Magyar népesség száma (ezer fő)		
	1990 ¹	2020–2021 ²	1990 ³	2011–2021	2051 ⁴
Magyarország	10 377	9 660	–		
Románia	23 489	19 053 ⁵	1 624	1 002 ⁶	753
Szlovákia	5 288	5 460	567	504 ⁷	344
Ukrajna	51 463	43 734	163	123 ⁸	82
Szerbia	9 518	8 737	343	253 ⁹	130

Forrás: saját szerkesztés, a táblázat egyes adataira vonatkozó lábjegyzetben megjelölt szakirodalom felhasználásával

vizsgáljuk, hogyan befolyásolja a helyben maradási döntéseket ugyanazon etnikai közösség felsőoktatási hallgatóinak eltérő állampolgári és társadalmi státusza, demográfiai és szociokulturális jellemzőinek együttese.

2. A humán tőke és a földrajzi immobilitás vizsgálatának elméleti és empirikus megközelítései

Elemzésünkben Carling és Schewel migrációs modelljeire támaszkodva, illetve a korábbi nemzetközi empirikus vizsgálatok tapasztalatait felhasználva vizsgáljuk a magyar hallgatók otthonmaradási terveit. Elemzésünkben a diákok helyben maradásra irányuló magatartását többféle kifejezéssel – immobilitási és helyben maradási döntés, terv, törekvés, szándék – jelöljük, amelyeket szinonimaként, azonos jelentéstartalommal használunk.

Carling és Schewel abból az empirikus megfigyelésből indulnak ki, hogy azonos társadalmi és gazdasági környezetben és jellemzőkkel az egyének mobilitási magatartása eltérő. Ebből adódóan a modellekben amellet érvelnek, hogy a helyben maradás, a földrajzi immobilitás nem a cselekvőképesség hiányát jelenti, hanem egy lehetséges döntés, egy stratégia, amit az egyén életkörülményeire vagy azok megváltozására adhat. Jurgen Carling (2002) törekvés-képesség modelljében az elsők között tekintette a helyben maradási

tudatos választáson alapuló döntésnek. A modell szerint az egyének mobilitási vagy immobilitási stratégiáit elsősorban saját törekvéseik és képességeik határozzák meg. E tényezők analitikus szétválasztásával Carling három migrációs kategóriát különböztet meg: (1) migránsoknak tekinti azokat az egyéneket, akiknek törekvésük és képességük is adott a mozgáshoz, (2) azokat, akik önkéntelenül válnak nem-migránssá (vagy nem önkéntes immobilak), tehát akik törekszenek a kivándorlásra, de nem képesek megtenni az ehhez szükséges lépéseket, végül (3) önkéntes nem-migránsoknak (önkéntes immobilaknak) tekinti azokat, akik a helyben maradás mellett döntenek függetlenül képességeiktől. A carlingi koncepciót Schewel egy negyedik lehetséges ideáltípussal egészítette ki: (4) beletörődő nem-migránsoknak (beletörődően immobilaknak) nevezte azokat az egyéneket, akiknek sem képességeik, sem törekvéseik nincsenek a migrációra (SCHEWEL, 2020).

A modellek nem csupán a makroszintű tényezők, vagyis a társadalmi, gazdasági és politikai kontextus

¹ Forrás: Obádovics, 2020.

² Forrás: Obádovics, 2020.

³ Forrás (az oszlop minden adatára): Gyurgyík, 2005.

⁴ Előreszámítás a legvalószínűbb forgatókönyv szerint az oszlop minden adatára. Forrás: Péti et al., 2020

⁵ Veres, 2023.

⁶ 2021. évi adat. Forrás: Veres, 2023.

⁷ 2011. évi adat. Forrás: Péti et al., 2020

⁸ 2017. évi adat. Forrás: Péti et al., 2020

⁹ 2011. évi adat. Forrás: Péti et al., 2020

szerepét hangsúlyozzák, hanem kiemelt figyelmet fordítanak a mikroszintű jellemzők elemzésére is, különös tekintettel az egyén szociodemográfiai helyzetére, valamint családi és közösségi beágyazottságára (SCHEWEL, 2020). Rámutatnak arra, hogy az egyéni aspirációk, döntési mérlegelések és kalkulációk mindig a közvetlen társas környezetben formálódnak, és ezek a kontextusfüggő konstrukciók befolyásolják azt, hogy az egyén szociodemográfiai tulajdonságai (például életkor, nem) milyen mértékben és milyen módon alakítják az (im) mobilitási szándékokat (CARLING, 2002).

Carling és Schewel modelljei nem tesznek különbséget az eltérő humán tőkével rendelkező egyének immobilitási magatartásában, ugyanakkor jelen kutatásban megalapozottan alkalmazhatjuk a modellek megközelítését, tekintettel arra, hogy a nemzetközi empirikus elemzések az (im)mobilitási habitus és az egyén humán tőkéje közötti szoros korrelációra hívják fel a figyelmet (VENHORST ET AL., 2010, CORCORAN ET AL., 2010, RÉRAT, 2014, KAZAKIS ÉS FAGGIAN, 2017). A kutatások szerint ennek egyik alapvető oka, hogy az egyének gyakran a magasabb humán tőkét a fejlettebb országokban elérhető kedvezőbb munkaerő-piaci lehetőségekkel és a sikeres karrier esélyével kötik össze (VENHORT ET AL., 2010, DETANG ÉS DESSENDRE, 1999). Ugyanakkor egyre több kutatás bizonyítja azt is, hogy a diplomások (im)mobilitását nem kizárólag gazdasági tényezők magyarázzák. A neoklasszikus és strukturalista megközelítésekkel ellentétben az (im)mobilitási attitűd nem csak a munkaerő-piacok szerkezetével, a kereslet és a kínálat összefüggéseivel, a bérek és a munkalehetőségek különbségeivel magyarázható, hanem a társadalmi kapcsolatoktól, a családi jellemzőktől, a partnertől vagy a közösségi integritás percepciójától is függ (LUNDHOLM ET AL., 2004, HALFACREE, 2004, RÉRAT, 2014, VAN HAMM ET AL., 2001).

A nemzetközi kutatások számos értelmezési keretet kínálnak az egyének (im)mobilitási törekvéseinek megértéséhez. Az empirikus adatokra támaszkodó vizsgálatok több tényezőt is azonosítottak, amelyek szoros kapcsolatban állnak az egyének mobilitási vagy helyben maradási szándékaival. A kutatások egy része regionális kontextusban vizsgálja az (im)mobilitás kérdését. Az adataik szerint a fejletlenebb, kevésbé prosperáló régiókból az elvándorlási kedv erősebb, mint a fejlettebb területekről (ANDREWS ET AL., 2008, CORBETT, 2007, CORCORAN ET AL., 2010), ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a periférikus régiók elveszítik

a legjobb diplomásaikat. Számos szakterület (például tanárok vagy az egészségügyi szakterületen végzettek) esetében ennek ellenkezője igaz (Venhorst et al., 2010). Faggian és munkatársai rámutatnak az etnikai hovatartozás jelentőségére is. Eredményeik szerint a nem fehér etnikumúak sokkal kevésbé mobilisak, mint a fehér diplomások a pályafutásuk korai szakaszában, az okok között egyértelműen a társadalmi viszonyokat sorakoztatják fel. A régióban végzett korábbi vizsgálataink szerint a kisebbségi magyar felsőoktatási hallgatók viszont kevésbé törekszenek a helyben maradásra többségben lévő magyar társaikhoz képest (Sütő, 2025). Indokolt a kisebbségi és többségi csoportok megkülönböztetése, ugyanis kutatások rámutatnak arra, hogy a kezdetben alacsony migrációs hajlandóság hosszabb távon mérsékelheti a későbbi mobilitási törekvéseket a kisebbségi csoportok esetében is (FAGGIAN ET AL., 2007).

A diplomások és a nem diplomások (im)mobilitásával foglalkozó kutatások egybehangzóan állítják, hogy az életkor növekedésével a mobilitási kedv csökken. Az idősebbek kevésbé mobilak, és ennek elsősorban az lehet a magyarázata, hogy életkorukból adódóan több lehetőségük volt a közösségi beágyazódásra, a helyspecifikus kulturális és gazdasági ismeretek megszerzésére (HAAPANEN ÉS TERVO, 2009, FISCHER ÉS MALMBERG, 1997). A kutatások nemi különbségeket is detektáltak (Faggian et al., 2007, Rérat, 2014). Egy részük szerint a nőkre magasabb mobilitási hajlandóság jellemző, amit azzal magyaráznak, hogy a nők mobilitásukkal kompenzálják munkaerő-piaci hátrányaikat (RÉRAT, 2014). Mások viszont a férfiak migrációjára irányítják a figyelmet. Elemzésük szerint a férfiakra sokkal inkább jellemző, hogy karrierjüket részesítik előnyben, mint a nőkre, így a férfiak nagy valószínűséggel vállalják a migráció esetleg kockázatait a szakmai előrelépésük érdekében (FAGGIAN ET AL., 2007). Egy másik magyarázat szerint a nők a hagyományos nemi szerepfelfogások miatt inkább maradnak otthon és felelnek meg a családi és közösségi elvárásoknak. Schewel egyenesen belső kényszereknek tekinti ezeket a közösségi értékeket és normákat (SCHEWEL, 2020).

Számos tanulmány rámutatott a családi háttér és a szülői erőforrások jelentőségére is. Azok a diplomások, akiknek szülei magasabb kulturális és humán tőkével rendelkeznek, például iskolázottabbak és magasabb foglalkoztatási pozíciót töltenek be, jellemzően nagyobb

fokú mobilitással bírnak (BELFIELD és MORRIS, 1999). Az anyagi helyzet és a jövedelmi szint is jelentős hatást gyakorol az (im)mobilitási döntésekre. A kutatási eredmények arra utalnak, hogy a diplomások migrációs hajlandósága a jövedelemük csökkenésével emelkedik (HAAPANEN ET AL., 2009). A nemzetközi vizsgálatok konzisztens tapasztalata ugyanakkor, hogy a lakástulajdonlás jelentős mértékben növeli a helyben maradás valószínűségét (HELDERMAN ET AL., 2006). Korábbi vizsgálataink szerint a hallgatók esetében az anyagi helyzet stabilitásának percepciója volt a döntő (SÜTŐ, 2025).

Az egyén családi jellemzői is szoros összefüggést mutatnak jövőbeli térbeli mobilitási terveivel. A családi kapcsolatok, a családi állapot, a család nagysága, valamint a gyermekek száma jelentős befolyást gyakorolnak az egyén (im)mobilitási szándékára. Ennek alapvető oka, hogy a mobilitási döntések nem csupán egyéni mérlegelés alapján születnek, hanem a teljes család érdekeinek figyelembevételével. A kutatások egybehangzóan azt mutatják, hogy a gyermekek jelenléte erősíti a helyben maradási hajlandóságot, míg a párkapcsolati státusz vagy házasság hatása a mobilitásra komplex, más tényezőktől, például a házastárs jövedelmétől és foglalkozásától is függ (NIVALAINEN, 2004, HAAPANEN és RITSILÄ, 2007, SÜTŐ, 2025).

Az (im)mobilitást magyarázó empirikus kutatások az egyén vallásosságát és vallási közösségekhez való tartozását is rendre kapcsolatba hozzák jövőbeli terveivel. Myers egyenesen arról beszél, hogy a vallásosság az egyén számára olyan helyspecifikus tőkét jelent, mely a helyben maradási törekvéseket erősíti. Érvelése szerint a templomok és egyéb vallásgyakorló helyek helyi közösségorientált intézményekként jelennek meg az egyének életében (MYERS, 2000). A kisebbségi csoportok esetében ez a kapcsolat még hangsúlyosabb lehet, mivel vallásosságuk és nemzeti identitásuk sajátos módon fonódik össze (TÖZSÉR, 2024).

Az egyén – különösen a kisebbségi közösség tagja – számára a nyelvismeret, kiemelten a többségi nyelv ismerete potenciálisan megtartó tényező, azaz a helyben maradást támogató mechanizmusként jelenhet meg (Schevel, 2012). Ugyanakkor a szakirodalom a nyelvismeretet önmagában is a mobilitást elősegítő tényezőként tartja számon, mivel elősegíti a munkavállalást, az új közösségbe való integrációt, és összességében csökkenti a migrációval kapcsolatos kockázatokat.

A bemutatott elméleti megközelítésekre és empirikus eredményekre építő elemzésünk célja a felsőoktatási hallgatók immobilitási döntéseit meghatározó legfontosabb szociokulturális és demográfiai tényezők azonosítása, valamint e tényezők kölcsönhatásainak és összefüggésrendszerének megismerése. Elemzésünk az alábbi, elméleti és empirikus előzményekből levezetett hipotézisekre épül.

H1 Feltételezésünk szerint a kisebbségi magyar hallgatók körében alacsonyabb a helyben maradás iránti hajlandóság, mint a többségi magyar hallgatóknál. E különbséget a két csoport eltérő szociodemográfiai jellemzői, a nyelvi és kulturális környezet eltérései, a kisebbségi közösségek kedvezőtlenebb munkaerőpiaci pozíciói, valamint a regionális gazdasági különbségek együttesen magyarázhatják (BÁRDI, 2017, SZANYI-F. és SUSÁNSZKY, 2018).

H2 Feltételezhető, hogy a felsőoktatásban tanulók és férfiak körében nem mutatkozik jelentős különbség az immobilitási szándék mértékében egyik hallgatói csoport esetében sem. Ennek oka, hogy függetlenül közösségi státuszuktól a régió női hallgatóinak körében a tradicionális nemi szerepattitűdök jelentősége csökken, miközben a modern nemi szerepekkel való azonosulás erőteljesebb. Ebből adódóan mindkét nemnél hasonló mértékben motiválja a karrierorientációt (FÉNYES és PUSZTAI, 2020, SÜTŐ, 2025).

H3 Feltételezzük, hogy az idegennyelv-tudás csökkenti a földrajzi immobilitás melletti döntés esélyét, ugyanis ezek az interkulturális kompetenciák csökkentik a térbeli mobilitás felmerülő kockázatait (SÜTŐ, 2025).

H4 Ugyanakkor feltételezzük, hogy a kisebbségi hallgatók államnyelv-ismerete növeli a helyben maradás melletti elköteleződést. Az államnyelv ismerete speciális humántőke-elemként működik körükben, amely birtokában az egyének nagyobb valószínűséggel integrálódnak az adott ország közösségébe, illetve könnyebben szereznek jobb állást (SCHEWEL, 2012).

H5 Feltételezzük, hogy a korábbi külföldi munkatapasztalat csökkenti a helyben maradás melletti elköteleződést. A korábbi empirikus tapasztalatokból kiindulva a többségi és kisebbségi felsőoktatási hallgatók esetében is azt várjuk, hogy a korábbi migrációs tapasztalat pozitívan korrelál a későbbi mobilitás tervezésével (FAGGIAN ET AL., 2007, RÉRAT, 2014, SÜTŐ, 2025).

3. A kutatás módszerei

Az elemzéshez a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 kutatás empirikus kutatási adatbázisát használtuk fel. A vizsgálat Magyarországon és a Magyarországon kívül élő négy legnagyobb Kárpát-medencei magyar közösség ifjúsága körében történt 2020 októbere és 2021 januárja között. A kutatás célja a 15–29 éves fiatalok átfogó társadalmi, demográfiai és gazdasági jellemzőinek feltárása volt, különös tekintettel a családalapítással és gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökre, az oktatási és munkaerő-piaci életutakra, valamint a társadalmi közérzetre és politikai érdeklődésre. A kvantitatív adatfelvétel 12000 fiatal bevonásával valósult meg, ebből a magyarországi minta 8000 főt, a határon túli kisebbségi magyaroké pedig 4000 főt tett ki. A mintavételi keretet és a reprezentativitás alapját képező alpmegoszlásokat az országok népszámlálási, illetve egyéb régiós kutatási adatok adták. A minta településtípus, korcsoport és nemek szerint reprezentálja az alapsokaságot. A lekérdezés véletlenszerűségét a kisebbségi minták esetében a sétás és a kvótás mintavételi eljárás kombinált alkalmazása (SZÉKELY, 2023), Magyarországon pedig a többlépcsős, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer használata garantálta (DOMOKOS ET AL., 2020). A minta nagysága az egyes kisebbségi régiók szerint a következő: a szlovákiai (felvidéki) 1000 főt, az ukrainai (kárpátaljai) 500 főt, a romániai (partiumi, belső-erdélyi és székelyföldi) 2000 főt, míg a szerbiai (vajdasági) 400 főt tesz ki (SZÉKELY, 2023). Elemzésünket azon kisebbségi és magyarországi fiatalok körében végeztük, kik a lekérdezés időpontjában felsőfokú tanulmányokat folytattak. Számuk a romániai almintában 561 fő, az ukrainai 146 fő, a szlovákiai 225 fő, a szerbiai 175 fő, a magyarországi mintában pedig 1093 fő.

A statisztikai elemzéseket SPSS 22 statisztikai szoftvercsomag segítségével végeztük. A magyarországi és kisebbségi mintákból származó adatbázisokat az SPSS szoftver MERGE FILES parancsának segítségével integráltuk. Az összevonás során biztosítottuk, hogy az egyes esetek helyesen kapcsolódjanak, és a változók konzisztens formátumban kerüljenek a közös adatállományba. Így a parancs alkalmazása lehetővé tette, hogy a különböző minták információi egyetlen, elemzésre alkalmas adatbázisban álljanak rendelkezésre, lehetőséget biztosítva ezzel hipotéziseink tesztelésére. Az elemzésben leíró statisztikai elemzéseket

és Khi-négyzet tesztet alkalmaztunk, hogy ellenőrizzük, vannak-e szignifikáns különbségek a hallgatói csoportok között. Továbbá logisztikus regressziós eljárással becsültük, hogy a vizsgált tényezők közül konkrétan melyek növelik vagy csökkentik az immobilitást tervező hallgatói csoportba való kerülés esélyét. A regressziós modell lehetővé tette azt is, hogy a változók közötti feltételes hatásokat is figyelembe vegyük az eredmények értelmezésekor.

4. Mérőeszköz

4.1. Függő változó

4.1.1. Immobilitási törekvés

Vizsgálatunkban a hallgatói immobilitási magatartásának vizsgálatát immobilitási tervekre alapozzuk. Ennek módszertani indoka kettős. Egyrészt a szociálpszichológiai elméletek hangsúlyozzák, hogy az egyéni szándékok és aspirációk a tényleges viselkedés kulcsfontosságú előrejelzői (DE JONG ET AL., 1985; VAN DALEN ÉS HENKENS, 2008, CREIGHTON, 2013). Másrészt empirikus vizsgálatok is alátámasztják, hogy a migrációs szándék megbízható indikátora a tényleges mobilitásnak. Ezt igazolja egy több mint 160 országot lefedő 2019-es kutatás is, amely kimutatta, hogy a migrációt tervező személyek arányának 1 százalékos növekedése az adott országok közötti tényleges migrációs áramlásokat átlagosan 0,75 százalékkal emelte (CARLING, 2019, TJADEN, 2021). E megfontolások alapján az (im)mobilitási szándékot a következő kérdés segítségével operacionalizáltuk: „Tervezi-e, hogy külföldön fog élni?” Elemzésünkben immobilitásra, vagyis helyben maradásra törekvőknek tekintettük azokat a hallgatókat, akik a kérdésre egyértelműen nemleges választ adtak. Nem immobilitásra törekvőknek azokat tekintettük, akik igennel válaszoltak vagy bizonytalanok a válaszukban. A kategorizációnál abból indultunk ki, hogy kutatásunk elsősorban a határozott immobilitási törekvés vizsgálja, ezért a bizonytalanságot kifejező válaszok nem értelmezhetők a helyben maradás melletti elköteleződésésként. Esetükben a mobilitás iránti potenciális nyitottság a meghatározó, amely módszertanilag indokoltá teszi, hogy a nem immobilitásra törekvők kategóriájába kerüljenek.

A válaszmegtagadókat érdemi információ hiányában kizártuk az elemzésből. Így a felsőoktatási hallgatók 72,6 százaléka (N=2200) tervezte a határozottan az otthonmaradást. Empirikus elemzésünket ezen hallgatói csoportra vonatkoztatva végezzük, eredményeinket kisebbségi és többségi magyar összehasonlításban értelmezzük.

4.2. Független változók

4.2.1. Demográfiai jellemzők

Az elemzés során a vizsgált változókat három kategóriába soroltuk. Az első kategóriába a demográfiai és családi jellemzőket, a hallgató személyes hátterére vonatkozó változókat csoportosítottuk, ideértve az életkort, a nemet, párkapcsolati státuszt, a háztartásban élő gyermekek számát és a saját gyermek meglétét, illetve a kisebbségi almintában a lakóhely országát.

4.2.2. Humán és gazdasági tőke mutatói

A második kategória a humántőkére és a gazdasági tényezőkre, a hallgató és családja gazdasági és kulturális hátterére, valamint társadalmi pozíció-percepciójára vonatkozó változókat foglalja magában, így a szülők iskolai végzettségét, foglalkozását, a tartós fogyasztási cikkek birtoklását, a szubjektív anyagi helyzetet és a saját társadalmi pozíció érzékelését.

4.2.3. Szociokulturális jellemzők

A harmadik kategória a szociokulturális és mobilitási tényezőket, a hallgató kulturális erőforrásait és korábbi mobilitási tapasztalatait tükrözi, ide sorolva a vallásosságot, az idegen nyelvek ismeretét és a korábbi külföldi munkavállalást. A kisebbségi almintában bevontuk az elemzésbe a többségi és a magyar nyelvhasználatot, az oktatási nyelvet, az államnyelv ismeretének mutatóit is.

5. Eredmények

Az eredmények azt mutatják, hogy a hallgatói csoportok között statisztikailag szignifikáns különbségek

figyelhetők meg. Az eredmények értelmezése során nemcsak a megfigyelt gyakoriságokat, hanem az adjusted reziduális mutatókat is elemeztük, mivel ezek jelzik, hogy a cellák megfigyelt gyakoriságai mely pontokon térnek el a várttól, vagyis mely kategóriák járultak hozzá érdemben a Khi-négyzet próba által kimutató összefüggéshez. Az elemzés alapján egyértelmű különbség körvonalazódik a kisebbségi és a többségi hallgatók immobilitási törekvései között. Míg a többségi hallgatók 80,1%-a a helyben maradás mellett köteleződött el, addig a kisebbségi hallgatók körében ez az arány szignifikánsan alacsonyabb, 64,9%. Ezzel párhuzamosan a kisebbségi hallgatók nagyobb arányban tartoznak a nem immobilitásra törekvő kategóriába (Adj. Resid. = 8), mint többségi társaik. Tehát a szignifikáns összefüggés elsősorban abból adódik, hogy a kisebbségi hallgatók körében gyengébb a helyben maradási szándék, míg a mobilitási hajlandóság, illetve a bizonytalanság erőteljesebben van jelen, szemben a többségi hallgatók mintázatával. (2. táblázat)

Elemzésünk lényegi kérdése, hogy a korábban bemutatott demográfiai, humán- és gazdasági tőke, valamint szociokulturális jellemzők közül mely tényezők növelik, illetve csökkentik annak valószínűségét, hogy a kisebbségi és többségi hallgatók az immobilitást tervezők csoportjába tartozzanak. A vizsgálathoz többváltozós logisztikus regresszióanalízist alkalmaztunk, ahol a függő változó a hallgatók immobilitási törekvése volt (0 = nem immobilitásra törekvő; 1 = immobilitásra törekvő), míg a független változók a demográfiai, gazdasági és szociokulturális jellemzők. Az eljárás alkalmazása lehetővé tette, hogy a hallgatók immobilitási törekvései és a különböző szociodemográfiai, gazdasági és szociokulturális tényezők közötti összefüggéseket többváltozós kontextusban vizsgáljuk, illetve hogy a változók közötti feltételes hatásokat is figyelembe vegyük az eredmények értelmezése során.

A logisztikus regressziós modellek eredményei alapján szignifikáns és releváns különbségek mutatkoztak a kisebbségi és a többségi hallgatói csoportok között. A kisebbségi diákok esetében több tényező bizonyult a helyben maradás valószínűségét növelő prediktornak. Ezek közé tartozik a párkapcsolati státusz, az alsó társadalmi csoportba tartozás percepciója, valamint a vagyoni helyzet indikátorai, úgymint személyautó birtoklása és az anyagi biztonság érzése, a pénzügyi problémák hiánya. További szignifikáns támogató tényezők

2. táblázat:
Többségi–kisebbségi hallgatók (im)mobilitási terveik szerint (%)

	Kisebbségi (N=1107)	Többségi (N=1093)
Immobilitásra törekvő	64,9***	80,1***
Nem immobilitásra törekvő	35,1***	19,9***
Összesen	100,0	100,0

Megjegyzés:

Khi-négyzet próba *** $p \leq 0,01$, a félkövérrel jelölt értékek arra utalnak, hogy a táblázat azon cellájába jóval többen kerültek, mint amennyi véletlen elrendeződés esetén várható lett volna: adjusted residuals > 2.

Forrás: Magyar Ifjúság 2020 – Integrált Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis (N = 2200)

közé sorolhatók a vallásosság, valamint a nyelvi és kulturális háttérhez kapcsolódó jellemzők, például a magyar nyelvű óvodai nevelés. Ezzel szemben a helyben maradási döntéseket negatívan befolyásolta, ha a hallgató édesapja felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett, ha ismeri az államnyelvet, ha beszél idegen nyelveket, illetve ha van már külföldi munkatapasztalata. A logisztikus regressziós modell lehetővé tette ezen tényezők egymás felé való feltételes hatásainak figyelembevételét is. Ha csak a demográfiai változókat szerepeltettük a modellben, azt láttuk, hogy az Ukrajnában való élés csökkenti a helyben maradási esélyeket, azonban ha a humán és gazdasági tőke mutatóit is szerepeltettük az elemzésbe, az ország változó hatása eltűnt, de minden más hatás megmaradt. (3. táblázat, lásd következő oldal)

A többségi hallgatók körében a logisztikus regressziós modell eredményei ezzel szemben azt mutatják, hogy a nők nagyobb valószínűséggel tervezik a helyben maradást, mint a férfiak. A diákok mérlegelésére több tényező is hatással van, beleértve az édesanya foglalkozását, bizonyos vagyoni mutatókat (például bankszámla, bankkártya, hitelkártya, pénzügyi megtakarítás és diákhitel), valamint a korábbi külföldi munkatapasztalatot és idegennyelv-ismereteket. A vizsgált prediktorok közül a pozitív irányú hatást egyedül a bankszámla megléte gyakorolta a helyben maradás tervezésének valószínűségére. Ezzel szemben az immobilitási törekvést csökkentő tényezők között szerepelt az édesanya vezetői pozíciója, a bankkártya birtoklása, a pénzügyi megtakarítás és a hallgató által törlesztett diákhitel is, továbbá a korábbi külföldi munkatapasztalat és az idegen nyelvek ismerete. (4. táblázat, lásd következő oldal)

6. Összefoglalás

Tanulmányunk célja a közép-európai kisebbségi és többségi magyar felsőoktatási hallgatók helyben maradási törekvéseit befolyásoló demográfiai, humán-, gazdasági és szociokulturális tényezők feltárása volt. Carling és Schewel koncepcióját követve ahhoz a kutatási irányhoz kapcsolódtunk, amely az immobilitást egyéni stratégiaként értelmezi, és amelyet az egyén törekvései és képességei alakítanak.

A kétváltozós vizsgálatok eredményei alátámasztják azt a feltevésünket, hogy a kisebbségi hovatartozás mérsékli az otthonmaradás szándékát. Eredményeink ugyanakkor részben alátámasztják a szakirodalom megállapításait, miszerint a gazdaságilag fejletlenebb régiókból az elvándorlási kedv erősebb, míg a fejlettebb területeken a helyben maradás preferenciája jellemző. Ugyanakkor az ukrainai hallgatók eredményei arra engednek következtetni, hogy a régió fejlettsége mellett a kisebbségi státusz is meghatározó tényező az immobilitásban, ami kiegészíti és árnyalja a korábbi regionális eredményeket.

Lényeges megállapításunk, hogy a nemek közötti különbség a mobilitási döntésekben kizárólag a magyarországi hallgatók körében jelentkezett. A nők esetében nagyobb a helyben maradás valószínűsége, mint a férfiaknál, ami részben összhangban áll a nemzetközi szakirodalommal, amely a férfiak magasabb mobilitási hajlandóságát hangsúlyozza (GÖDRI, 2005, FAGGIAN ET AL., 2007). Következtetéseink szerint a társadalmi és kulturális kontextus meghatározó a nemi különbségek értelmezésében. A szakirodalom kiemeli, hogy a nők

3. táblázat:
A kisebbségi magyar hallgatók immobilitásra törekvési esélyét mutató
logisztikus regressziós modell eredményei
 (1 = immobilitásra törekvő: n = 718, 0 = nem immobilitásra törekvő: n= 389)

	Együttható (B)	Standard hiba (SE)	Wald	Szignifikancia szint	Esélyhányados Exp (B)
Konstans	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Demográfiai jellemzők					
Ukrajna (ref. kat. Románia)	-0,385	0,322	1,424	0,233	0,681
Szlovákia (ref. kat. Románia)	-0,384	0,259	2,198	0,138	0,681
Szerbia (ref. kat. Románia)	0,006	0,267	0,000	0,982	1,006
Nem (0= férfi; 1= nő)	-0,014	0,195	0,005	0,944	0,986
Életkor	0,071	0,042	2,924	0,087	1,074
Párkapcsolatban él	0,447	0,197	5,156	0,023	1,563
Gyerekek száma a háztartásban	0,060	0,194	0,097	0,755	1,062
Saját gyerekek száma	-0,119	0,766	0,024	0,877	0,888
Humán és gazdasági tőke mutatói					
Édesanya iskolai végzettsége felsőfokú (ref. kat. alapfokú)	-,235	,367	,410	,522	,791
Édesanya iskolai végzettség középfokú (ref. kat. alapfokú)	-,149	,277	,289	,591	,862
Édesapa iskolai végzettsége felsőfokú (ref. kat. alapfokú)	-,819	,362	5,105	,024	,441
Édesapa iskolai végzettség középfokú (ref. kat. alapfokú)	,010	,252	,002	,967	1,011
Édesanya szellemi foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Édesanya vezető foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Édesapa szellemi foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Édesapa vezető foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Alsó társadalmi csoporttagság (ref. kat. középső)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459
Felső társadalmi csoporttagság (ref. kat. középső)	-0,780	1,167	0,447	0,504	0,459

	Együttható (B)	Standard hiba (SE)	Wald	Szignifikancia szint	Esélyhányados Exp (B)
Bankszámla	-0,469	0,460	1,042	0,307	0,625
Bankkártya	0,611	0,461	1,752	0,186	1,842
Hitelkártya	-0,323	0,288	1,257	0,262	0,724
Hitel	0,554	0,677	0,670	0,413	1,740
Diákhitel	-0,544	0,525	1,072	0,300	0,581
Életbiztosítás	-0,172	0,206	0,693	0,405	0,842
Megtakarított pénz	0,014	0,239	0,004	0,952	1,014
Pénzügyi befektetés	0,399	0,357	1,251	0,263	1,490
Lakás	0,093	0,205	0,203	0,652	1,097
Autó	0,629	0,271	5,406	0,020	1,877
Nagyobb értékű háztartási felszerelés	0,005	0,230	0,000	0,983	1,005
Nagyobb értékű elektromos cikkek	-0,382	0,218	3,077	0,079	0,683
Szubjektív anyagi helyzet 0 = anyagi bizonytalanság; 1 = anyagi biztonság	0,664	0,297	4,986	0,026	1,943
Szociokulturális jellemzők					
Vallásosság	0,576	0,232	6,154	0,013	1,780
Államnyelv ismeret	-0,612	0,311	3,882	0,049	0,542
Magyar nyelv használata	0,065	0,044	2,196	0,138	1,067
Magyar tannyelvű óvodai nevelés	0,592	0,268	4,880	0,027	1,807
Magyar tannyelvű alapkörű / elemi tanulmányok	-0,600	0,443	1,836	0,175	0,549
Magyar tannyelvű középfokú tanulmányok	0,225	0,369	0,373	0,541	1,253
Magyar tannyelvű felsőfokú tanulmányok	-0,195	0,201	0,943	0,332	0,823
Egyéb nyelvismeret	-0,282	0,128	4,834	0,028	0,754
Külföldi munkatapasztalat	-1,141	0,236	23,440	0,000	0,320

Megjegyzés:

A modell $p < 0,05$ szinten szignifikáns; A $-2\ln L$ illeszkedési mutató értéke 729,591-ről 618,767-re csökken; Nagelkerke pszeudó $R^2 = 0,214$; Cox–Snell $R^2 = 0,154$; A regressziós eljárást Enter változószelektációs módszerrel végeztük el (METHOD=ENTER). Az Exp(B) esélyhányados egy fölötti értékei nagyobb, az egy alattiak pedig kisebb bekerülési esélyt jelentenek az adott referenciacsoporthoz viszonyítva.

*Szignifikáns: $p < 0,1$. **Szignifikáns: $p < 0,05$. *** Szignifikancia: $p < 0,001$.

Forrás: Magyar Ifjúság 2020 – Integrált Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis (N = 2200)

4. táblázat:
A többségi hallgatók immobilitásra törekvési esélyét mutató
logisztikus regressziós modell eredményei
 (1 = immobilitásra törekvő: n = 875, 0 = nem immobilitásra törekvő: n = 218)

	Együttható (B)	Standard hiba (SE)	Wald	Szignifikancia szint	Esélyhányados Exp(B)
Konstans	1,704	0,887	3,693	0,055	5,494
Demográfiai jellemzők					
Nem (0= férfi; 1= nő)	0,367	0,171	4,584	0,032	1,443
Életkor	0,041	0,038	1,167	0,280	1,042
Párkapcsolatban él	-0,027	0,179	0,023	0,880	0,973
Gyerekek száma a háztartásban	-0,183	0,132	1,915	0,166	0,833
Saját gyerekek száma	17,530	15674,419	0,000	0,999	41054776,57 ¹⁰
Humán és gazdasági tőke mutatói					
Édesanya iskolai végzettsége felsőfokú (ref. kat. alacsony)	0,055	0,377	0,022	0,883	1,057
Édesanya iskolai végzettség középfokú (ref. kat. alacsony)	0,079	0,305	0,067	0,796	1,082
Édesapa iskolai végzettsége felsőfokú (ref. kat. alacsony)	-0,054	0,383	0,020	0,888	0,948
Édesapa iskolai végzettség középfokú (ref. kat. alacsony)	-0,292	0,257	1,297	0,255	0,746
Édesanya szellemi foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,190	0,276	0,477	0,490	0,827
Édesanya vezető foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-1,015	0,404	6,312	0,012	0,363
Édesapa szellemi foglalkozású (ref. kat. fizikai)	0,252	0,287	0,772	0,380	1,286
Édesapa vezető foglalkozású (ref. kat. fizikai)	-0,059	0,388	0,023	0,879	0,943
Alsó társadalmi csoporttagság (ref. kat. középső)	0,020	0,212	0,009	0,924	1,020
Felső társadalmi csoporttagság (ref. kat. középső)	0,222	0,289	0,589	0,443	1,248

¹⁰ A kiugróan magas érték abból adódik, hogy ebben a kategóriában nagyon kevés eset van, így a becslés instabillá vált. A többségi hallgatók között csak 11 fő nyilatkozott úgy, hogy van gyereke

	Együttható (B)	Standard hiba (SE)	Wald	Szignifikancia szint	Esélyhányados Exp (B)
Bankszámla	1,462	0,460	10,107	0,001	4,315
Bankkártya	-2,119	0,487	18,922	0,000	0,120
Hitelkártya	0,569	0,415	1,879	0,170	1,766
Hitel	0,132	0,571	0,054	0,817	1,142
Diákhitel	-1,067	0,251	18,030	0,000	0,344
Életbiztosítás	-0,448	0,255	3,082	0,079	0,639
Megtakarított pénz	-0,425	0,203	4,359	0,037	0,654
Pénzügyi befektetés	0,191	0,489	0,153	0,696	1,211
Szubjektív anyagi helyzet 0 = anyagi bizonytalanság; 1 = anyagi biztonság	0,220	0,222	0,983	0,321	1,247
Szociokulturális jellemzők					
Vallásosság	0,576	0,232	6,154	0,013	1,780
Egyéb nyelvismeret	-0,282	0,128	4,834	0,028	0,754
Külföldi munkatapasztalat	-1,141	0,236	23,440	0,000	0,320

Megjegyzés:

A modell $p < 0,05$ szinten szignifikáns; a $-2\ln L$ illeszkedési mutató értéke 901,127-ről 106,756-ra csökkent; Nagelkerke pszeudó $R^2 = 0,159$; Cox-Snell $R^2 = 0,10$. A regressziós eljárást Enter változóselektációs módszerrel végeztük el (METHOD=ENTER). Az Exp(B) esélyhányados egy fölötti értékei nagyobb, az egy alattiak pedig kisebb bekerülési esélyt jelentenek az adott referenciacsoporthoz viszonyítva. *Szignifikáns: $p < 0,1$. **Szignifikáns: $p < 0,05$. *** Szignifikancia: $p < 0,001$.

Forrás: Magyar Ifjúság 2020 – Integrált Felsőoktatási Hallgatói Adatbázis (N = 2200)

mobilitását erőteljesen formálják a családi és közösségi normák, valamint a hagyományos nemi szerepfelfogások, például az idősekről való gondoskodás kötelezettsége (DE JONG, 2000, SCHEWEL, 2020). Eredményeink ennek megfelelően arra utalnak, hogy a magyar hallgatóknak immobilitási döntéseiben a társadalmi és családi elvárások a gazdasági és karrierorientált tényezők mellett is jelentős szerepet játszanak. Mindezek alapján második hipotézisünk csak részben nyert megerősítést, s kizárólag a kisebbségi hallgatók esetében igazolódott.

A szakirodalom hangsúlyozza az életkor jelentőségét a mobilitási hajlandóság alakulásában. Az idősebbek általában kevésbé hajlamosak a földrajzi mobilitásra, mivel életútjuk során nagyobb mértékben ágyazódnak

be a helyi közösségekbe és kulturális-gazdasági környezetükbe (FISCHER és MALMBERG, 1997). A mi vizsgálatunkban azonban az életkor nem bizonyult szignifikáns prediktornak. Ennek valószínű oka, hogy a mintánk életkorilag homogén, így a kisebb életkori eltérések nem eredményeznek mérhető különbségeket az immobilitási hajlandóságban.

Eredményeink részben megerősítik azokat a nemzetközi kutatásokat is, amelyek szerint a családi és párkapcsolati jellemzők szoros kapcsolatban állnak a jövőbeli (im)mobilitási tervekkel (NIVALAINEN, 2004, HAAPANEN és RITSILÄ 2007, SÜTÖ, 2025). A kisebbségi hallgatók körében a párkapcsolat erős pozitív hatást gyakorolt a helyben maradás tervezésére, míg a többségi hallgatóknál

ez a kapcsolat nem volt kimutatható. A család nagysága és a gyermekek száma egyik csoport esetében sem bizonyult szignifikánsnak. Ennek oka feltehetően az, hogy a fiatal, felsőoktatásban tanuló korosztályban a gyermekvállalás ritkán fordul elő, így hatása inkább a későbbi életszakaszokban érvényesülhet.

Eredményeink összhangban vannak a korábbi kutatásokkal, amelyek a szülői erőforrások jelentőségét hangsúlyozzák. A magasabb szülői humán tőke csökkenti a helyben maradás esélyét, inkább a mobilitási döntéseket ösztönzi (BELFIELD és MORRIS, 1999). Ugyanakkor az anyagi helyzet különböző dimenziói eltérően hatnak a hallgatók terveire. A kisebbségi diákok körében a stabil anyagi háttér érzete és a saját személygépkocsi növeli a maradás esélyét, míg a többségi hallgatóknál inkább a bankszámla megléte bizonyult relevánsnak. A kisebbségi hallgatók esetében emellett az alsó társadalmi réteghez való tartozás érzése is erősíti a helyben maradási törekvéseket. Ezzel szemben a magyarországi hallgatóknál a bankkártya, a pénzügyi megtakarítás és a diákhitel törlesztése negatívan befolyásolta az immobilitási döntéseket. Eredményeink arra hívják fel a figyelmet, hogy a mobilitási hajlandóság értelmezésénél nem elegendő pusztán az erőforrások meglétét vizsgálni, hanem figyelembe kell venni azok szimbolikus jelentését is a közösségekben.

A vallásosság jelentősége csak a kisebbségi hallgatók körében mutatkozott meg. Eredményeink megerősítik MYERS (2000) megállapításait, miszerint a vallásosság helyspecifikus tőkeként erősíti a maradási szándékot, miközben a nemzeti identitást is alakítja.

A nyelvismeret vizsgálata során különbséget tettünk az államnyelv és más idegen nyelvek között. Mindkét hallgatói csoportban az idegen nyelvek ismerete szignifikánsan csökkentette a helyben maradás valószínűségét, így harmadik hipotézisünk megerősítést nyert. A kisebbségi hallgatók körében az államnyelv ismerete viszont a többi változó figyelembevételével nem bizonyult szignifikáns tényezőnek. Ez arra utal, hogy a helyben maradási szándékot meghatározó változóegyüttesben más tényezők dominálnak, például a társadalmi és kulturális kötődések vagy a családi háttér befolyása, a vizsgált tényezőkkel az államnyelv ismerete nem elégséges motiváló erőnek mutatkozik. Negyedik hipotézisünket emiatt el kell vetnünk.

A magyar nyelv használata és a magyar tannyelvű oktatás hatását szintén vizsgáltuk a kisebbségiek

esetében. Feltételeztük, hogy a rendszeres anyanyelvhasználat erősebb kulturális és lokális kötődést jelent, amely erősítheti a helyben maradást. Eredményeink azonban nem mutattak szignifikáns hatást, ami arra utal, hogy az anyanyelvhasználat önmagában nem feltétlenül jelzi a tényleges társadalmi beágyazottságot. Az oktatási szintek közül egyedül az anyanyelvű óvodai nevelés erősítette a maradási szándékot. Ennek oka lehet, hogy a korai életkorban szerzett nyelvi és közösségi tapasztalatok, valamint a szülői döntésből fakadó lokális elköteleződés hosszabb távon is hatással van a fiatalok kötődésére.

A külföldi munkatapasztalat mindkét hallgatói csoportban csökkentette a helyben maradás valószínűségét. Már egy rövidebb külföldi munkavállalás is hozzájárul tehát ahhoz, hogy a diákok interkulturális készségeket és tapasztalatokat szerezzenek. Ezek növelik a jövőbeni mobilitás sikerének esélyét és csökkentik annak kockázatait. Ezzel ötödik hipotézisünk megerősítést nyert.

7. Konklúzió

Tanulmányunk célja az volt, hogy feltárja a közép-európai magyar felsőoktatási hallgatók helyben maradási törekvéseit támogató demográfiai, humán- és gazdasági tőke, valamint szociokulturális jellemzőket, továbbá e tényezők kölcsönhatásait és összefüggérendszerét. A korábbi kutatások alapján ismert, hogy a magas humántőkével rendelkező egyének mobilitási képességei és lehetőségei általában kedvezőbbek, ugyanakkor ez nem feltétlenül jár együtt a mobilitási törekvések erősödésével. Tekintettel arra, hogy a fiatalok mobilitási hajlandósága közvetlenül a diploma megszerzését követően a legmagasabb (Haapanen és TERVO, 2009), vagyis ebben az életszakaszban a legnagyobb a helyben maradásról szóló döntéseik bizonytalansága, kutatásunk fókuszát a felsőoktatási hallgatók csoportjára irányítottuk. A vizsgálat újszerűségét erősíti, hogy ez a célcsoport a nemzetközi elemzésekben is kevésbé kutatott, illetve hogy különbséget tettünk ugyanazon népcsoporton belül, eltérő állampolgári státusszal rendelkező hallgatói csoportok között.

Eredményeink a közép-európai magyarok migrációs döntéseit elemző tudományos diskurzust gazdagítják és hozzájárulnak a földrajzi immobilitást magyarázó

törekvés-képesség modellek árnyaltabb megértéséhez és alkalmazásához is. Adataink világosan rámutatnak, hogy milyen tényezők támogatják a kisebbségi és a többségi magyar fiatalok helyben maradási törekvéseit, valamint milyen hasonlóságok és különbségek körvonalazódnak a két csoport immobilitási mintázatai között. Látható, hogy a kisebbségi és a többségi hallgatók döntései többféle logikához kapcsolódnak, és összetettebbek, mint azt a hagyományos (gazdasági) értelmezések sugallják. A törekvéseket a demográfiai, humán- és gazdasági tőke, valamint szociokulturális jellemzőik együttes hatása formálja, hangsúlyozva e tényezők komplex, kölcsönhatásokon alapuló szerepét.

Tudatában vagyunk, hogy elemzésünk nem ad teljes képet a vizsgált célcsoport immobilitását meghatározó tényezőiről, csupán a statisztikai modellekben szerepeltetett tényezők kölcsönös hatásáról nyújt információt. Mindezek mellett eredményeink nemcsak az elméleti modellek pontosabb értelmezéséhez járulnak hozzá, hanem gyakorlati szempontból is hasznosíthatók a régiófejlesztés és az oktatáspolitikai döntéshozói számára. A feltárt összefüggések megerősítése érdekében ugyanakkor további, többváltozós vizsgálatok szükségesek, amelyek a hallgatók további releváns jellemzőit és a kulturális kontextus hatásait is figyelembe veszik.

Irodalom

- Alessandra Faggian, Philip McCann és Stephen Sheppard (2007). Some evidence that women are more mobile than men: gender differences in UK graduate migration behavior. *Journal of Regional Science*, 47 (3), pp. 517–539 <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2007.00518.x>
- Amanda C. Helderma, Maarten van Ham és Clara H. Mulder (2006). Migration and home ownership. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 97 (2), pp. 111–125. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2006.00506.x>
- Bárdi Nándor (2017). Álságos állítások a magyar etnopolitikában. In Jakab A és Urban, L. (szerk.), *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon* (pp. 130–155) Budapest: Osiris Kiadó.
- C Détang – Dessendre (1999). Reciprocal Link between Exit from Unemployment and Geographical Mobility. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 31 (8), pp. 1417–1431. <https://doi.org/10.1068/a311417>
- Clive Belfield és Zoë Morris (1999). Regional migration to and from higher education institutions: Scale, determinants and outcomes. *Higher Education Quarterly*, 53 (3), pp. 240–263. <https://doi.org/10.1111/1468-2273.00129>
- Csata István és Kiss Tamás (2007). *Népesedési perspektívák. Az erdélyi magyar népesség regionálisan tagolt előreszámítása húsz és harminc éves időtávra*. Kolozsvár: Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség.
- Domokos Tamás, Kántor Zoltán, Pillók Péter és Székely Levente (2020). *Magyar fiatalok 2020 – Kérdések és válaszok – fiatalokról fiataloknak*. Társadalomkutató Kft.
- Edward A. Barylá Jr. és Douglas Dotterweich (2001). Student migration: Do significant factors vary by region? *Education economics*, 9 (3), pp. 269–280. <https://doi.org/10.1080/09645290110086135>
- Fényes Hajnalka és Pusztai Gabriella (2020). Nemi szerep-attitűdök és vallásosság a felsőoktatási hallgatók körében. *Szociológiai Szemle*, 30 (3), pp. 49–69. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2020.3.3>
- Geréb László (2008). A regionális migráció hatása a humán-tőke-beruházásra és megtérülésre. Esettanulmány a határon túli magyarságra vonatkozóan. *Tér és Társadalom*, 22 (2), pp. 169–184. <https://doi.org/10.17649/TET.22.2.1176>
- Gordon F. De Jong, Brenda Davis Root, Robert W. Gardner, James T. Fawcett és Ricardo G. Abad (1985). Migration intentions and behavior: Decision making in a rural Philippine province. *Population and Environment*, 8 (1), pp. 41–62. <https://doi.org/10.1007/BF01263016>
- Gödri Irén (2005). Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. In Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné és Tóth István György Nagy (szerk.), *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről* (pp. 149–164). Budapest: Társ. Kiadó.
- Gyugyik László (2005). A határon túli magyarok számának alakulása az 1990-es években. *Magyar Tudomány*, 2, pp. 132–144.

- H.P. van Dalen és Kène Henkens (2008). Emigration intentions: Mere words or true plans? *Explaining international migration intentions and behavior*. Explaining International Migration Intentions and Behavior (June 30). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1153985>
- Jasper Tjaden (2021). Measuring migration 2.0: a review of digital data sources. *Comparative Migration Studies*, 9 (1), p. 59. <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00273-x>
- Jonathan Corcoran, Alessandra Faggian és Philip McCann. (2010). Human capital in remote and rural Australia: The role of graduate migration. *Growth and Change*, 41 (2), pp. 192–220. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2257.2010.00525.x>
- Jurgen Carling (2002). Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28 (1), pp. 5–42. <https://doi.org/10.1080/1369183012010391>
- Jurgen Carling (2019). Measuring migration aspirations and related concepts. MIGNEX Background Paper. https://www.mignex.org/sites/default/files/2024-01/mbp_d023-measuring-migration-aspirations-v1-2019-08-30.pdf
- Keith Halfacree (2004). A utopian imagination in migration's *terra incognita*? acknowledging the non-economic worlds of migration decision-making. *Popul. Space Place*, 10, pp. 239–253. <https://doi.org/10.1002/psp.326>
- Kerilyn Schewel (2020). Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies. *International Migration Review*, 54 (2), pp. 328–355. <https://doi.org/10.1177/0197918319831952>
- Lundholm, E. – Garvill, J. – Malmberg, G. – Westin, K. (2004). Forced or free movers? The motives, voluntariness and selectivity of interregional migration in the Nordic countries. *Popul. Space Place*, 10, pp. 59–72. <https://doi.org/10.1002/psp.315>
- Maarten van Ham, Clara H Mulder és Pieter Hooimeijer (2001). Spatial Flexibility in Job Mobility: Macrolevel Opportunities and Microlevel Restrictions. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 33 (5), pp. 921–940. <https://doi.org/10.1068/a33164>
- Martyn Andrews, Ken Clark és William Whittaker (2008). The determinants of regional migration in Great Britain: a duration approach. IZA Discussion Paper, no. 3783. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2010.00656.x>
- Mathew J. Creighton (2013). The role of aspirations in domestic and international migration. *The Social Science Journal*, 50 (1), pp. 79–88. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2012.07.006>
- Michael Corbett (2007). All kinds of potential: Women and out-migration in an Atlantic Canadian coastal community. *Journal of Rural Studies*, 23 (4), pp. 430–442. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.12.001>
- Mika Haapanen és Hannu Tervo (2009). Return and onward migration of highly educated: Evidence from residence spells of Finnish graduates. *Jyväskylä: School of Business and Economics, University of Jyväskylä*. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00745.x>
- Mika Haapanen és Jari Ritsilä (2007). Can migration decisions be affected by income policy interventions? Evidence from Finland. *Regional Studies*, 41 (3), pp. 339–348. <https://doi.org/10.1080/00343400701282087>
- Nivalainen, S. (2004). Determinants of family migration: short moves vs. long moves. *Journal of Population Economics*, 17 (1), pp. 157–175. <https://doi.org/10.1007/s00148-003-0131-8>
- Obádovics Csilla (2019). Népesedési folyamatok területi egyenlőtlenségei a Kárpát-medence országában. *Gazdaság és társadalom*. 2020 (2), pp. 5–22. <https://doi.org/10.21637/GT.2019.2.01>
- Pantelis Kazakis és Alessandra Faggian (2017). Mobility, education and labor market outcomes for U.S. graduates: Is selectivity important? *Annals of Regional Science*, 59 (3), pp. 731–758. <https://doi.org/10.1007/s00168-016-0773-6>
- Peter A. Fischer és Gunnar Malmberg (1997). Immobility in Sweden. *Finnish Yearbook of Population Research*, pp. 71–86. <https://doi.org/10.23979/fypr.44922>
- Péti Márton, Nagy Szabolcs és Szabó Balázs (2020). Kárpát-medencei külhoni magyarság főbb helyi önkormányzati és településszerkezeti jellemzői. *Területi Statisztika*, 60 (3), pp. 277–308. <https://doi.org/10.15196/ts600301>
- Péti Márton, Pakot Levente, Megyesi Zoltán és Szabó Balázs (2020). A Kárpát-medencei magyarság népesség-előre-számítása, 2011–2051. *Demográfia*, 63 (4), pp. 269–318. <https://doi.org/10.21543/dem.63.4.1>
- Sütő Zsuzsanna (2020). The Influencing Factors of Dropout and Persistence of Central European Hungarian Minorities in Higher Educational Institutions. In *Central European Journal of Educational Research*, 2 (3), pp. 90–98. <https://doi.org/10.37441/CEJER/2020/2/3/8282>
- Sütő Zsuzsanna (2025). Who Prefers to Stay? Individual and Institutional Factors Supporting Immobility Among Minority Hungarian Higher Education Students. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies*. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in Gradivo*,

- Revija za narodnostna vprašanja*, 94 (1), pp. 129–152. <https://doi.org/10.2478/tjjes-2025-0005>
- Szanyi-F. Eleonóra és Susánszky Pál. (2018). Iskolapadból a munkaerőpiacra – magyar fiatalok karrierpályaszakaszainak elemzése. In Székely, L. (szerk.), *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében* (pp. 207–230). Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Budapest: Kutatópont – Enigma 2001.
- Székely Levente (2023). Módszertani jegyzet a nagymintás ifjúságkutatás külföldi eredmények értelmezéséhez. In Vita Emese – Veres Valér (szerk.), *Változó ifjúság a Kárpát-medence országában. Szociológiai tanulmányok a magyar fiatalok két évtizedéről* (pp. 299–309). Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Tózsér Anett (2024). A Hitélet jellemzi Erdélyben. A digitalizáció hatása a hitéletre. *Kutatási zárójelentés*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet.
- Veres Valér (2023). Az erdélyi magyarok demográfiai változásainak három évtizede: fókuszban a természetes népmozgalom és az elöregedés. *Erdélyi Társadalom*, 21 (2), pp. 9–42. DOI: <https://doi.org/10.17177/77171.284>
- Viktor Venhous, Jouke van Dijk és Leo van Wissen (2010). Do the best graduates leave the peripheral areas of the Netherlands? *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 101 (5), pp. 521–537. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00629.x>

Források

Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa